

MÎNDRUL TITLU DE OM

Învățătura noastră, atât cea scrisă, cât și cea orală, este străbătută de la un capăt la celălalt de credința că omul e alcătuit dintr-un amestec de materie și spirit. Primul muritor, Adam, s-a numit astfel pentru că, pe de o parte, numele derivă din cuvîntul *adama*, care înseamnă țărînă, iar pe de altă parte, *adam* este tălmăcit prin *adame laelion* adică *asemănător Celui de sus*. Plămădit din țărînă și dăruit cu o scintile divină ce se numește suflet, omul trebuie să știe mereu să țină echilibrul între chemările cerului și cele ale pămîntului.

Tora dezaproabă, așadar, nu numai pe acel care alunecă în prăpastia patimilor trupului, dar și pe cel care crede că poate ignora complet nevoile materiei. Cel ce se refugiază în asceză, se depărtează de drumul vieții iudaice la fel cu acela care nu știe să pună friu propriilor sale instincte. Dacă e adevărat că „viteză e cel ce știe să-și învingă pasiunea” tot atât de adevărat e că „păcătos e cel ce se abține de la o alimentație normală” (Nedarim 10).

Dacă ar fi să luăm drept pildă pe cei trei patriarhi, Avraham, Ithac și Iacov, am vedea că nici unul dintre ei nu ne este prezentat ca un pustnic. Toți sînt prezenți în realitățile vieții. În cortul ospitalierului Avraham se pregătesc felurite bucate: chiar și ingerii cerului, atunci cînd îmbracă haina de lut a omului, participă la ospățul pe care gazda li-l oferă. (Genesis 18, 1—8). Spre a căpăta inspirația divină necesară binecuvîntării fiilor săi, Ithac cere să i se pregătească o masă substanțială (ibid. 27—4) iar Iacov, în ruca ce o înalță și în care cere Creatorului binecuvîntarea în drumul vieții, găsește formula de concretizare a acestei binecuvîntări în „piine de mîncare și haină de îmbrăcat” (ibid. 28—20).

Cît de concludente ne apar în această privință cuvintele lui rabi Ioșua din tratatul Bava-Batra 60! După distrugerea celui de al doilea Templu, disperarea și jalea au împins pe mulți la hotărîrea să nu mai mîncească carne și să nu mai bea vin. Rabi Ioșua s-a ridicat cu energie împotriva acestei forme de doliu, susținînd că ea nu poate fi pretinsă mulțimii, deoarece nu se poate cere omului nimic din ceea ce este împotriva firii sale.

Semnificativ din acest punct de vedere este cazul secței așenilor care nu s-a putut menține în cadrul monnelor de viață prescrise de Tora din cauza că a căzut în extrema negării elementelor cerințe ale trupului.

În același timp, însă, învățătura combate pe cei care cad în cealaltă extremă și devin robi ai materiei. Cumpătarea constituie un laitmotiv al întregii noastre literaturi religioase. Răsfoind paginile aceleiași cărți biblice în care apar figurile luminoase ale patriarhilor amintim, vom găsi eroi negativi, al căror principal păcat este că nu au știut să-și domine patimile.

Contemporanul generației potopului, ale cărei nenorociri au fost generate de lăcomie și desfrîu, Noah, cel calificat de textul biblic ca „un om drept, care pășea cu Dumnezeu”, e totuși privit cu ironie, pentru că pină la urmă și el a căzut pradă beției. Lot, nepotul lui Avraham, a rămas în imaginația credincioșilor ca un simbol al aceluiași viciu și al nefastelor sale urmări. Esav, fiul lui Ithac, cedază ce e mai sfînt pentru un „blid de linte”. Oprobiu părintesc se abate cu ințelegerea greutății împotriva fiului care e mînceu și bețivan (Deuteronom 21—26).

„Cine oftează? Cine geme? Cine e urmărit de certuri? Cine e cel cu neceaz? Cine are rîni fără pricină? Ai cui ochi sînt tulburi? Cei ce întîrzie la băutura vinului, cei ce umblă să caute vinul cel cu mirodennii” (Proverbe 23, 29—31). Aceasta însă nu înseamnă un îndemn la interdicția totală a consumării de vin, a acelei băuturi care „bucură inima omului” (Psalmi 104), ci aceeași chemare la cumpătare. Cu mult umor spunea rabi Tanhuma: „Viața de vie e mama vinului și nu se poate ține pe picioare decît sprijinită de numeroși araci. Cum vrei atunci să te ții drept, tu, cel ce n-ai măsură în băutura vinului?” (Midraš Vaicra 12).

Este adevărat că fiecare masă din cursul zilelor de Șabat și de sărbători începe cu binecuvîntarea asupra unei cupe cu vin (kidus) și că rodul vieții de vie dă astfel un caracter de sfințire mesei festive, dar

aceasta nu înseamnă să facem exces de această băutură, căci ar fi să comitem în locul unei sfințiri o profanare.

Aceeași concepție e valabilă pentru întregul mod de hrănire a omului. Rabi Avina spunea: „Întotdeauna să mînci și să bei mai puțin decît îți îngăduie mijloacele” (Hulin 84 b) căci, glăsuiește textul talmudic: „Cel cu burta plină alunecă în păcat” (Berahot 32). Considerente de igienă medicală stau la baza îndemnului învățaților la cumpătare în alimentare, ceea ce îl face pe rabi Hia să spună: „Masa pe care o gusti cu plăcere să iei aminte s-o întrerupi înainte de a te sătura” (Ghittin 70 a).

Autolimitarea nevoilor materiale apăsate alunecarea spre păcat, căci „Cel ce înmulțește avuțiile, își înmulțește și grijile” (Avot, 4), iar „Adevăratul bogătaș e acel ce se bucură cu cît e partea sa” (ibid). Nu există nici o scuză pentru a abdică de la principiile morale spre a te desfăta din plăcerile vieții. „Mai degrabă să-ți fie Șabatul — ne povătuiește Talmudul — la fel ca oricare altă zi (adică să nu pregătești mîncăruri mai bune decît să apelezi la ajutorul altora”. (Șabat, 118). În același sens sună și învățătura lui Ula: „Cine mîncă mereu carne e asaltat de creditori, iar cine se multumește cu legume se poate arăta fără frică în piața publică” (neavînd datorii de plătit). (Pesahim II, 4-a). Rabi Iohanah duce această concepție mai departe, spunînd: „Mîncă ceapă și stai în umbră; nu mîncă găște și găini cu prețul unei inimi strîmbe de frică (a creditorilor); economisește la mîncare și la băutura dar îngrijește-ți locuința” (ibid).

Viața modestă și cumpătată dă multumire sufletească, spre deosebire de cea desfrînată, care aduce numai neazuri. Cîtă etică străbate maxima lui Șlomo: „Mai bună e o mîncare de legume însoțită de dragoste, decît un ospăț cu carne grasă, la care se află dușmănie” (Proverbe 15—18).

Cel ce-și pătrunde conștiința de morala Torei înțelege că toți oamenii au dreptul să participe, în egală măsură, la ospățul vieții și că bucatele ce se află pe această masă trebuie să fie gustate deopotrivă de toți comensalii. „Păcătuiește — spune rabi Hida — acel ce poate mîncă piine de seacă și mîncă piine de grîu”. (Șabat 140 b). La fiecare îmbucătură, omul trebuie să se gîndească la semenii săi și să preferă ca hrana să fie mai modestă decît ca ceilalți să rămînă flămînzi.

Fără a pretinde, deci, credinciosului să nesocotească nevoile fizice, fără a cere ca el să practice aceeași, Tora îl îndrumă în același timp pe cărările cumpătării. „Învățătura vieții” are o atitudine pozitivă față de cerințele vieții. „Ea nu se adresează ingerilor” (Berahot 25) ci ființei plămădită din carne și sînge și din acest motiv nici nu-l ideamă să fie un supraom. În același timp, însă, el trebuie să fie într-o permanentă strădanie de a nu se prăvăli spre străfundurile animalității. Nici supraom nici rob al instinctelor, ci om, aceasta este calea indicată de străvechea noastră învățatură.

Cumpătarea, măsura în toate este aceea trăsătură care îl face pe individ cu adevărat vrednic de mîndrul titlu de om.

PRESA EVREIASCĂ ÎN LUME

Ultima ediție (a 7-a) a lucrării d-lui Joseph Fraenkel „Presă evreiască în lume” enumeră 954 ziare și reviste evreiești care apar în prezent. Dintre acestea 56 la sută sînt în limba engleză, 8 la sută în franceză, 7 la sută în spaniolă, 5 la sută în germană.

Vizita în Israel și Franța a Eminentei Sale și a d-nei dr. Rosen

Dl. Șef rabin vorbind la Consiliul muncitoresc din Tel Aviv. În dreapta: d. Uri Alpert, în stînga: d. Leib Kuperstein.

În decursul recente vizite în Israel, Eminentă Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a luat parte, în zilele de 27 și 31 ianuarie a.c., la ședințele comitetului de conducere al lui *Bet Hatefutot* (Casa Diasporei).

La 5 februarie, Eminentă Sa d. Șef rabin a luat parte la un dejun oferit de d. *Iehuda Șaari*, ministru-adjunct al turismului.

În ziua următoare, d. Șef rabin și președinte al Federației Comunităților Evreiești din România a avut o întrevedere cordială cu d. *Louis Pincus*, președintele Agenției Evreiești.

De asemenea, șeful cultului mozaic din România a avut mai multe convorbiri cu Eminentă Sa *Shlomo Goren*, noul Șef rabin al statului Israel.

În ziua de 28 ianuarie secția israeliană a Congresului Mondial Evreiesc a oferit un cocktail în cinstea d-nei și d-lui Șef rabin. Dl. deputat *Izhak Korn* a adresat un călduros salut oaspeților, după care Eminentă Sa a rostit o alocuțiune, ocupîndu-se de probleme actuale ale vieții evreiești.

La invitația personală a d-lui *Israel Ișaihu*, președinte al Knessetului, Eminentă Sa și d-na dr. Rosen au luat parte la sărbătorirea împlinirii a 25 de ani de existență a parlamentului israelian.

La Tel Aviv, d. Șef rabin dr. Moses Rosen a făcut, în ziua de 2 februarie, o expunere asupra vieții evreiești actuale din România, după care a răspuns la întrebările puse. D-sa a fost călduros salutat de către d-nii *Uri Alpert* și *Leib Kuperstein*.

Presă israeliană, precum și posturile de radio și televiziune au produs pe larg declarațiile d-lui Șef rabin.

Ziarul „Viața noastră” a publicat un interviu acordat de Eminentă Sa, în care au fost abordate probleme actuale ale comunităților evreiești din România.

La întoarcere, Eminentă Sa și d-na dr. Rosen s-au oprit la Paris, unde în zilele de 12—15 februarie d. Șef rabin a avut întrevederi cu dr. *Jacob Kaplan*, Marele rabin al Franței; dr. *Nahum Goldmann*, președintele Congresului Mondial Evreiesc; *Claude Kellman*, președintele Consiliului comunităților evreiești din Europa; *Armand Kaplan*, directorul departamentului politic al Congresului Mondial Evreiesc etc.

EVOCĂRI

RUDOLF STEINER

Au trecut 86 de ani de cînd s-a născut la București, în 1887 într-o familie de intelectuali cel care, alături de sora sa și de cei doi frați ai săi, avea să ducă — în țară și peste hotare — faima numelui de Steiner.

Rudolf Steiner a fost coleg de liceu și ulterior prieten apropiat cu violonistul și compozitorul C. C. Nottara. Atras de tînăr de arta cîntului, pleacă la Viena unde urmează cursurile de canto ale maestrului Genzbacher, de la care învață să pătrundă frumusețea operii lirice și tainele lied-ului cu accent deosebit pe lied-ul vienez. (Schubert, Brahms și Gustav Mahler). În capitala Austriei, Steiner debutează în opera *Martha* de Flotow, apreciată atunci ca și acum pentru stilul ei grațios. Prin bunăvoința văduvei lui Rudolf Steiner, Elena Basarab-Steiner, fostă prim-solistă a operii din București, am putut răsfoi paginile din presa vremii, apărută la Viena. Tînărul bas român s-a bucurat de cronici elogioase care scoteau în evidență vocea sa puternică și maleabilă, dicțiunea sa impecabilă cu atît mai meritorie cu cît cînta în altă limbă decît limba sa maternă. Într-unul din aceste ziare putem citi: „Tînărul bas Steiner reprezintă o mare speranță, el a executat strălucit rolul său”.

După succesele obținute la Viena, Rudolf Steiner a cîntat pe scenele teatrelor lirice din Hamburg și din unele țări ale Americii Latine. În Brazilia a fost primit cu multă căldură de publicul amator de operă, impunîndu-se în special prin interpretarea dată rolului marelui preot Ramfis din *Aida* de Verdi. Ca și ceilalți membri muzicieni din familie, Rudolf Steiner își completează studiile muzicale cercetînd totodată cu multă sîrguință literatura clasică și cea contemporană a vremii sale. Pildă i-a fost sora sa mai mare — Rosica Steiner — interpretă de lied-uri. Rosica Steiner a obținut mari succese pe scenele de concert ale Austriei. Excelsa în interpretarea lied-urilor de Richard Strauss. Nu odată a fost acompaniată de compozitor. De la frații, săi Siegmund, pianist valoros și Albert, violonist apreciat de ilustrul George Enescu, căruia i-a și fost partener într-o formație de cameră, Rudolf Steiner a învățat că un interpret de muzică trebuie să fie dublat de un artist capabil să redea toate stările sufletești ale personajului căruia îi dă viață pe scenă. Problemele care încep să-l preocupe se leagă deci de creație și interpretare precum și de o concepție artistică a cîntului.

În cadrul noțiunii de „artist-cîntăreț” el dă o atenție deosebită frazării muzicale și jocului de scenă. Din acest unghi de vedere rămîne ca pildă creația sa în rolul cardinalului Broggi din opera *Ebrea* de Halevy.

Întors în țară, Rudolf Steiner este angajat la opera din Cluj, condusă pe atunci de baritonul cu renume mondial Popovici Bayreuth. În cartea sa „La pupitru Operă — Amintiri” (Editura Muzicală, București 1964) artistul poporului Jean Bobescu notează: *În Ramfis îl regăsim pe Steiner. Revederea cu basul Steiner mi-a produs o mare bucurie. Îl consideram prieten și am rămas întotdeauna în cei mai buni termeni. Steiner avea calități vocale, dar mai mult decît atît, avea o frumoasă cultură muzicală, cu ajutorul căreia realiza în scenă lucruri bine gîndite, originale.*

Revenit în Capitală, Rudolf Steiner face sporadic parte din unele formații de operă, iar în 1919 îl găsim membru în calitate de cenzor al Comitetului societății lirice „Opera — artiștii asociați” președinte fiind Jean Athanasie. Dintre ceilalți membri amintim pe cunoscuții cîntăreți Elena Drăgulinescu-Stinghe, George Folescu, Edgar Istraty, D. Mihăilescu-Toscani și Enricheta Rodriga-Athanasie, director artistic era Egizio Massini. Potrivit remarcei

unui ziarist de specialitate, era singura operă din lume creată din inițiativa interpretărilor și nu din aceea a statului burghez sau a vreunui monarh meloman. În 1921, după ce societatea inaugurase cea dintîi stagioni a sa cu un an înainte, prezentînd opera *Aida* pe scena Teatrului Național din București, grupul de cîntăreți oferă statului Opera Română. În cadrul acesteia, Rudolf Steiner a activat timp de 23 de ani, pînă în 1941, cînd prigoana legionară îl silește să părăsească scena pe care o iubea atît de mult.

În acest larg răs timp a creat o serie de roluri apreciate de colegi, de critica de specialitate dar mai ales de publicul spectator. Cînd a pus în scenă și a dirijat totodată opera *Boris Gudunov* de Musorgski, Egizio Massini i-a incredințat lui Rudolf Steiner rolul atît de dificil al călugărului Varlam, din care basul a făcut o creație memorabilă în opera *Carmen*, în care rolul titular a fost interpretat de vestita cîntăreață Florica Cristoforeanu, Rudolf Steiner a apărut într-o distribuție de elită, alături de Jean Athanasie, Emilia Guțianu, Armando Georgevski, în rolul căpitanului. La pupitru se afla bunul său prieten Alfred Alessandrescu.

Au rămas de neuitat și numeroase alte spectacole în care Rudolf Steiner a cîntat cu mult brio, din care amintim în special *Rigoletto*. Alte opere în care a cîntat: *Tosca*, *Ebrea*, *Cneazul Igor*, *Mireasa vinduță* etc. Pentru creațiile sale de artist-liric, Rudolf Steiner a fost mult prețuit de maestrul sub a căror baghetă a cîntat, dintre care menționăm pe Egioto Tango, George Georgescu, Ionel Perlea, Jean Bobescu, Ion Nona Otescu, Alfred Alessandrescu și alții. Dar el se bucura și de aprecierea colegilor de scenă, a regizorilor.

În perioada 1942—1944, Steiner a susținut și încurajat activitatea secției lirice a Orchestrei simfonice evreiești, unde ală-

MATINEU LITERAR BIALIK

În cadrul festivităților prilejuate de împlinirea a o sută de ani de la nașterea lui Haim Nahman Bialik, la Teatrul evreiesc de stat din București a avut loc în ziua de 25 februarie a.c. un matineu literar dedicat poetului.

Scritorul de limba idiș *Israil Bercovici* a conferențiat despre viața și opera lui Bialik, scoțînd în relief aportul său la renașterea literaturii ebraice.

Actorii teatrului au oferit publicului un recital din poeziile lui Bialik precum și cîntece inspirate din versurile sale.

turi de prietenul său Jose Arati s-a preocupat de punerea în scenă a unor spectacole de operă și operetă.

După 23 August 1944 a revenit la Opera Română din București, dedicîndu-se unor probleme de regie legate îndeosebi de montarea operelor germane; a fost de asemeni în această perioadă un bun îndrumător pentru elementele tinere.

Multilateral sa pregătire s-a reflectat și în faptul că Rudolf Steiner a tradus libreturile unor opere germane într-o versiune apreciată ca excelentă și care vine în sprijinul interpretărilor cîntăreți, dovînd că traducerea se datorează nu numai unui bun cunoscător al limbii dar și unui muzician perfect, dublat de un cîntăreț înzestrat, care a știut să imbine armonios textul și muzica. Versiunea lui Steiner pentru *Maestrul cîntăreți din Nürnberg*, *Cavalerul Rozelor* și *Fidelio* este și astăzi folosită în reprezentațiile primei scene lirice a țării.

S-a stîns din viață la 3 decembrie 1963. La cimitirul Filantropia din București, unde odihnește alături de părinții săi. Pe o placă de marmură de pe lângă stejarul plantat la căpătîiul său se pot citi versurile: / „Colo sub un bătrîn stejar / În umbra verdei Teazar / Să retrăiesc o clipă doar / Vizunea mea de aur”. („Maestrul cîntăreți din Nürnberg” de Richard Wagner, în românește de Rudolf Steiner).

Într-una din vitrinele Muzeului Operei Române se află expusă broșura „Maestrul cîntăreți din Nürnberg” în versiunea lui Rudolf Steiner. Este și aceasta un modest omagiu adus artistului liric Rudolf Steiner, „membru fondator al Operei Române”, titlu de care a fost atît de mandru.

MAURICIU ROTHENBERG

Eveii din Franța medievală

Situația evreilor din Franța s-a înrăutățit sub regii slabi care au domnit după Ludovic cel Pios. Influența călugărilor a sporit; Cardinalul Amollo din Lyon ațîța în predicile sale împotriva evreilor și încet-încet predicile și articolele sale au otrăvit bunele relații dintre evrei și creștini. În câteva localități au avut loc excese anti-evreiești.

Și în Germania, ca și în Franța, evreii au avut de suferit prigoana călugărilor care au cerut autorităților civile să aplice edictele răuvoitoare ale cardinalilor. Puțini au fost regii care nu s-au supus presiunii călugărilor. Cel mai proeminent dintre ei a fost Otto I, care a recunoscut aportul mare al evreilor la dezvoltarea comerțului.

În anul 1012 a fost adoptat edictul de expulzare a evreilor din Mainz care refuzaseră a se boteza. Mult sînge a curs din pricina acestui edict. Mulți evrei au luat atunci calea exilului, dar au fost și unii care s-au convertit spre a-și salva viața.

SIMHA ROZ

(Citiți în pagina a 12-a textul în limba ebraică).

S.N.A.-360

La Uzina de strunguri din Arad, aflată în pragul unui sfert de veac de activitate, a fost realizată o nouă serie de strunguri românești, S.N.A.-360, grupa 13, care întrunește performanțele tehnicii avansate.

Concepute și realizate integral de specialiștii uzinei, noile strunguri au un număr sporit de turajii, o variată gamă de avansuri și o putere optimă de acționare. Astfel, această cetate de bază a strungului românesc fabrică la ora actuală întreaga gamă de strunguri normale solicitate de economia națională, cuprinsă între 800 și 360 mm, iar în cea de-a doua parte a anului se va asimila și strungul S.N.A.-250, ultimul din această serie.

Aceste noi strunguri se vor adăuga celor peste 50 tipuri de strunguri realizate la Arad de-a lungul anilor, în nrai bine de 1 000 variante și cunoscut astăzi în aproximativ 50 de țări ale lumii.

EXPO '73

În incinta Complexului expozițional din Piața Școlii din București s-a inaugurat cea de-a treia ediție a Expoziției realizărilor cooperăției meșteșugărești, „Expo-73”. Sunt prezentate aproximativ 12 000 de articole de confecții, tricotaje, încălțăminte, marochinărie, mobilă, obiecte din lemn și metal, diverse bunuri de uz casnic, reprezentînd activitatea a 240 cooperative meșteșugărești.

Sortimentele expuse, rod al prelucrării artistice a motivelor de inspirație folclorică specifice diferitelor zone geografice ale țării, vădesc talentul și iscusința făuritorilor de valori artizanale.

NOU COMPLEX URBANISTIC

Noul complex urbanistic „Piața Unirii” din Baia Mare și-a primit locatarii. Au fost date în folosință două blocuri cu o sută de apartamente și un cămin cu 300 de locuri la al căror parter vor funcționa magazine, o casă de modă și unități de servire a populației. Conceput într-o manieră modernă, acest nou centru al municipiului Baia Mare va pune la dispoziția populației, în afară de importante spații comerciale și de servire, o centrală telefonică automată, baze sportive, printre care și un bazin de înot acoperit etc. Tot în această piață, constructorii băimăreni vor realiza cel mai înalt bloc de locuințe din oraș, dispus pe 22 de nivele.

„ARO-240”

„ARO-240” și „M-461”, autoturismele de teren fabricate de uzina mecanică din Cimpulung-Muscel se exportă în peste 60 de țări. Folosirea autoturismelor românești de teren în zone de mare dificultate rutieră și de climă a relevat performanțele lor constructive și tehnico-funcționale superioare. Acestea au determinat ca „ARO-240” și „M-461” să se situeze pe locuri fruntașe în numeroase confruntări internaționale, alături de autoturisme realizate de firme cu o îndelungată tradiție în acest domeniu.

Misterul Bormann persistă Ce ne spune Simon Wiesenthal

Cazul Bormann continuă să țină afișul actualității. În jurul acestuia au luat naștere mai multe zvonuri și legende și a curs mai multă cerneală decât în legătură cu oricare alt șef nazist. Nici unul dintre naștii notorii n-a fost declarat alternativ cind mort, cind viu de altele ori ca el. Au existat oameni care au susținut cu tărie că au asistat la îngroparea lui, în mai 1945, pe un teren din cartierul Moabit, după ce fugise de la cancelaria Reichului. În 1964, poliția din Berlinul occidental a făcut săpături în locul acela și n-a găsit nimic. Mai târziu s-a spus că este îngropat la Asuncion, în Paraguay. Exhumarea celui înmormântat în locul indicat a dus la identificarea unui cetățean paraguayean numit Hormoncella. Rînd pe rînd s-a susținut că se află în Spania, într-o mănăstire italiană, în Tirol, în Australia și în numeroase țări ale Americii de Sud. S-a afirmat, de asemenea, că la sfîrșitul războiului s-a îmbarcat pe un submarin german care a plecat de la Kiel spre Tara de Foc.

Dar rînd pe rînd istoriile senzaționale despre Bormann s-au spart asemenea unor baloane de săpun. Iată că acum din nou, se susține că scheletul său ar fi fost descoperit cu prilejul unor săpături efectuate recent pe terenul fostei cancelarii a Reichului. Dar și de astă dată părerile sînt împărțite: după dantură, un dentist susține că leșul dezgropat e în mod cert acela al lui Bormann, iar altul, contestă acest lucru la fel de categoric. În legătură cu „misterul Bormann” ne-am adresat lui Simon Wiesenthal, conducătorul Centrului de documentare evreiască de la Viena.

— *Ce părere aveți despre zvonurile care au circulat în ultima vreme cu privire la așa-zisa descoperire a cadavrului lui Martin Bormann?*

— Am început să mă interesez de Bormann după procesul lui Eichmann, cu alte cuvinte destul de târziu. Am avut avantajul să pot folosi experiența acumulată de toți cei care studiaseră pînă atunci acest caz.

— *În lucrarea „Das Asinii sint printre noi” afirmați că aveți convinscitudinea că Martin Bormann trăiește la frontiera dintre Argentina și Chile. Sînteți înclinați să credeți și acum acest lucru?*

— Da.
— *Pe ce vă întemeiați această afirmație?*

— Pe informațiile pe care le dețin. Trei inși mi-au furnizat indicațiile care m-au îndreptat să fac această afirmație. Primul pe care îl voi numi în acest interviu — Franz Rapp — mi-a relatat în mod amănunțit felul cum a fugit Bormann din Germania și cum cel care l-a transportat cu mașina în partea italiană a Tirolului, în toamna anului 1945, primește și azi lunar un cek din străinătate, de fiecare dată de la altă bancă.

A doua informație o dețin de la o femeie, Bettina, care a trăit peste 25 de ani în Chile. În Valdivia, în casa în care locuia, trăia un neam numit Arturo Schwartz, care, după toate amănuntele date de Bettina, pare să fie Martin Bormann. De altfel, Bettina a făcut o călătorie în orașul Osorno, unde, după terminarea războiului, trăiau mulți naștiți germani. Toți aveau mulți bani, nici o muncă precisă, case frumoase și vorbeau necinemat de marele Reich. I-a auzit de multe ori vorbind despre Martin Bormann, care trăia undeva în acea regiune, între Valdivia și granița argentiniană. Informațiile date de Bettina coincid cu cele pe care le am despre foștii naștiți care trăiesc în jurul orașului Bariloche, pe coasta argentiniană a graniței. Mengele a fost deseori văzut acolo. Au existat conflicte misterioase între diferite grupuri și se zădăresc deseori împușcături, dar poliția locală aruncă un văl asupra incidentelor.

Al treilea element al misterului Bormann mi l-a furnizat un tânăr student din Viena. El cunoscuse o tină braziliană, venită să-și facă studiile muzicale la Viena. Era căsătorită cu proprietarul german al unei importante firme de import-export, cu sediul la Curitiba, în statul Paraná. Din indiscrețiile comise de această braziliană, rezultă că soțul ei lucra pentru Bormann.

Toate aceste informații ne-au permis să cunoaștem locul unde trăiește actualmente Martin Bormann, bineînțeles, în eventualitatea că ar mai trăi.

— *Ce s-ar întîmpla dacă ați putea dovedi că Bormann trăiește la Curitiba?*

— El ar dispărea în 24 de ore. În America de Sud, Martin Bormann poate dis-

părea ușor. Are bani și o rețea de prieteni fanatici. Multe autorități se interesează de Bormann.

— *În cazul acesta, Bormann va muri într-o bună zi și recompensa de 100 000 mărci germane, care s-a pus pe capul lui, nu va fi niciodată plătită?*

— Tot ce se poate.

— *În afară de misterul Bormann, mai există și alte cazuri neelucidate?*

— Desigur! Deși misterele nu sînt „mistere” decît pentru cei care vor să le mențină cu tot dinadinsul. Pînă la un punct, justiția din Republica Federală a Germaniei a depus eforturi pentru descoperirea criminalilor de război. În 1958 a fost creat Serviciul central de coordonare, menit să strîngă probele și să caute pe manștrii principali, împrășiți în lumea întreagă. El acționa, în măsura în care putea, colaborînd cu organizațiile și anchetatorii străini care urmăreau același obiectiv. A reușit să realizeze o muncă extrem de eficientă: dosarele au fost remise autorităților judiciare de resort. Juriști specializați au cercetat nenumărate documente în R.F. a Germaniei și alte țări. În primăvara anului 1964, după cinci ani de investigații, aproape 5 000 de cazuri au fost supuse tribunalelor competente. Serviciul de coordonare i se datorează între altele procesele din Frankfurt și din Limburg, care, ambele, au fost comentate în presa mondială.

Din păcate, în unele cazuri, eforturile acestui Serviciu n-au putut fi încununete de succes din cauza lipsei de colaborare cu autoritățile din unele state în care se ascund criminalii naștiți. De pildă, se știe că dr. Mengele, „încegul morții” de la Auschwitz trăiește în America de Sud. Se cunosc de asemenea locurile unde se ascund dr. Krüger, care a condus unul din cele mai groaznice grupuri de comando din Italia; dr. Schumann, care a făcut sterilizări în masă la Auschwitz ș.a. Guvernul R. F. a Germaniei n-a încetat să ceară extrădarea vinovaților, dar pînă a-cum, doar Schumann a fost predat justiției germane.

— *În acest caz, sînt puține șanse ca cei care s-au făcut vinovați de genocid vor ispăși vreodată?*

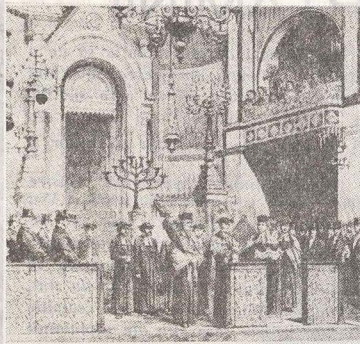
— Eu sînt mai puțin pesimist și sînt convins că pînă la urmă dreptatea va triumfa, trebuie să triumfe! Căci altfel ar trebui să admitem ideea teribilă că asemenea crime s-ar putea repeta. Lucru pe care conștiința omenirii refuză să-l facă.

Interviu de PAUL B. MARIAN

PROCESUL UNOR CRIMINALI NAZIȘTI

La Darmstadt s-a terminat procesul intentat lui Georg Böttig din Stuttgart și lui Benjamin Paul Fuchs din Kirchentlinsfurt acuzați de crime comise între anii 1941 și 1943, în orașul Tomazov (Polonia). Întrucît dovezile au fost considerate ca suficiente, au fost condamnați pentru complicitate la crime, primul la 6 ani și cel de al doilea la opt ani închisoare. Tot pentru complicitate la crime a fost condamnat și Alois Reichs din Pressath. Procesul a durat trei ani.

PARIS: O istorie multifseculară

Serviciu divin (veche stampă pariziană)

La Paris se află azi cea mai mare comunitate din vestul Europei. Din cei 550 000 de evrei ciți trăiesc în Franța, două treimi locuiesc la Paris. Obștea a cunoscut modificări substanțiale în perioada postbelică, în deosebi prin venirea coreligionarilor din fostele teritorii franceze de peste mări. În acest fel viața acestei importante colectivități evreiești a putut fi treptat reînnoită, după groaznicele suferințe din perioada ocupației naziste. Firul istoriei a fost astfel reînnoțat, o tradiție multifseculară, continuată. Într-adevăr, mărturiile istorice atestă că comunitatea evreiască din Paris datează din primele secole ale erei actuale. La începutul secolului al VI-lea, comunitatea avea o sinagogă situată în apropierea actualei biserici St. Julien le Pauvre. Evreii trăiau în relații bune cu restul populației.

În secolele al X-lea și al XI-lea, evreii locuiau în actuala Rue de la Harpe și pe o stradă denumită mai târziu Rue de la Vieille Juiverie, aflată între strada St. Séverin și Monsieur Le Prince. La intersecția acestor străzi se afla o sinagogă. Prin anul 1119 exista un cartier evreiesc — vicus Judeorum — chiar în centrul Parisului, în Ile de la Cité. Partea centrală a lui Rue de la Cité se numea Rue des Juifs. Și aici se afla o sinagogă, lungă de 31 m și lăță de 8 m. După expulzarea din anul 1182, ea a fost transformată în biserica St. Madeleine.

Obștea din Paris a avut, de-a lungul timpului, cânturari vestiti, ca tosașiții Iom Tov și Heim ben Hananel ha-Kohen, comentatorul Moses, Eliahu ben Iehuda și Iacob ben Simeon. După cum rezultă dintr-un epitaf din secolul al XII-lea, învățații evrei se ocupau și cu științele laice; astfel un anume Zour, era medic și astrolog.

Dintr-un document din anul 1125 reiese că rabinii și talmudiștii din Paris erau consultați de cei din Roma în probleme religioase. În anul 1145, mai mulți rabini din Paris au participat la un sinod convocat de Solomon de Meir (Rașbam) și Iacob ben Meir Tam. De asemenea se știe că în a doua jumătate a secolului al XII-lea, exista la Paris o ieșiva condusă de Matatias Gaon. În secolul al XIII-lea, ea a fost condusă de Iehuda ben Isaac (Sir Leon de Paris).

Pînă în anul 1294, cînd evreii au fost obligați să trăiască într-un singur cartier, ei au locuit în diferite zone ale orașului. Acest lucru este atestat de numele mai multor piețe și străzi (Moulin aux Juifs, Ile aux Juifs, Cour de la Juiverie etc.).

După expulzări repetate care au avut loc în secolul al XIV-lea, obștea evreiască se destramă și se constituie din nou în secolul al XV-lea. Din 1721 aflăm despre existența unor restaurante rituale, care serveau și drept case de rugăciune. În anul 1736 un hangiu din La Vilette permite folosirea grădinii sale drept loc de înmormîntare. Prima sinagogă recunoscută oficial a fost inaugurată în 1788.

Interesantă este evoluția demografică a comunității. Înainte de anul 1789 ea nu avea mai mult de 500 persoane; în 1819 erau 7 000; în 1852, 20 000; în 1871, 40 000; în 1939, 150 000. În perioada ocupației naziste peste 45 000 de evrei au fost deportați de la Paris la Drancy și Compiègne, iar de aici mai departe în lagărele de exterminare Auschwitz, Maidanek și Kovno.

După cum am spus, în perioada postbelică obștea pariziană s-a refăcut prin aportul supraviețuitorilor ghetourilor și lagărelor naziste, cit și prin cel al coreligionarilor din teritoriile franceze de peste mări, în deosebi a celor din țările Magrebului.

În cadrul obștii funcționează instituții de cult (peste 50 de temple și sinagogi), școli religioase și laice, asociații culturale și de asistență socială etc.

În apropiere de piața St. Paul, în cartierul Marais, cu arhitectura sa tipică secolului al XVII-lea, se află mai multe sinagogi foarte vechi. Cu ocazia unor săpă-

turi, făcute din inițiativa editurii Hachette, s-au găsit pietre funerare cu inscripții ebraice, datînd din secolul al XIII-lea. Aici era în evul mediu cimitirul evreiesc, a cărui intrare se afla pe locul unde se întretaie azi bulevardele St. Germain și St. Michel. Multe din aceste pietre se află în păstrarea Muzeului Cluny, care deține și o colecție prețioasă de obiecte rituale evreiești.

Fixate pe pereții vechii băi romane alăturată muzeului se află câteva lespezi de marmură, pe care se văd clar litere ebraice.

„La Paris apar două cotidiane în limba idiș („Unser Wort” și „Nale Presse”), un ziar săptăminal, de asemenea în idiș („Unser Weg”), precum și mai multe publicații în limba franceză.

Un loc de pelerinaj și pioasă reculegere este Memorialul evreiesc, în amintirea coreligionarilor chinuți și exterminați de nazisți.

Evreii ortodoksi și hasidimii pot fi întîlniți la Paris în Pletzel. Acesta este locul pe care se afla vechea Juiverie medievală și unde s-au instalat evreii care în secolul al XVIII-lea au format noua obște evreiască din Paris. În secolul următor, tot aici s-a stabilit un mare număr din cei veniți din țările Europei răsăritene. Ei i-au dat numele de Pletzel (loc mic). Aici se află o sinagogă mare și mai multe case de rugăciune, inclusiv stiebel ale hasidimilor. În vitrinele magazinelor se găsesc cânti de rugăciune și alte cărți ebraice, discursuri de cantori celebri și de muzică evreiască.

Se spune că locul pe care se află azi Pletzel a fost cumpărat în secolul al XII-lea de un evreu, Dieudonné (Iomatan) de Brie de la călugării din ordinul templeiilor.

Totul aici, casele, inscripțiile firmelor, oamenii, dintre care nu puțin în tradiționalul caftan hasidic, graul, (se vorbește mult idiș) evocă țigul evreiesc de odinioară. Iar această enclavă tradițională în viața trepidantă a metropolei îi apare, prin contrast, vizitatorului cu ațit mai frapantă.

Mikva din cartier este considerată cea mai mondenă din Paris, deoarece — cel puțin așa pretinde legenda — un membru al familiei Rothschild și-a adus aici viitoarea soție pentru baia rituală dinainte de căsătorie.

Tipografiile din cartierul Pletzel sînt ocupate cu tipărirea de invitații pentru căsătorii și Bar mitzva, în limbile franceză și ebraică.

Dar să ne întorcem la marelui Paris. Și aici prezența evreiască este evocată, printre altele, de unele străzi care poartă numele unor fii de seamă ai obștei. Astfel, există Rue Léon Blum, Rue Henri Bergson, Rue Claude Pissaro. O stradă poartă numele marelui tragediene Rachel, născută Elisa Rachel Felix (1821—1858). Statuia ei poate fi văzută în hol la Théâtre Français. Casa în care a murit la vîrsta de 37 ani, adăpostese acum o școală de artă aplicată. În Quai aux Fleurs se află casa în care a trăit Edmond Fleg, care împreună cu poetul André Spire a introdus în literatură de după primul război mondial teme evreiești.

Orașul — lumină este descori gazda unor reuniuni ale marilor organizații internaționale evreiești. Astfel, în final multe rînduri și-a ținut aici sesințele conștiinței de conducere al Congresului Mondial Evreiesc, au avut loc congrese și conferințe ale unor asociații culturale evreiești.

EXPOZIȚIA „ANUL EVREIESC — OBICEIUL EVREIESC”

Societatea pentru colaborarea ecumenică din Münster (Republica Federală a Germaniei) împreună cu colaboratorul științific al Institutului Judaicum Delitzschianum, dr. Zvi Sofer au organizat la muzeul regional din Münster o expoziție intitulată „Anul evreiesc — obiceiul evreiesc”. Expoziția a fost vizitată de un numeros public.

CARNET

ZILELE SĂPTĂMÎNII

Colегul meu de la pagina idiș imi vorbea deunzi despre intenția sa de a scrie o însemnare — Joi — în care să înfățișeze felul cum apropierea Șabatului accelera ritmul existenței în tirgul nostru tradițional. Ideea mi se pare subtilă, dar cred că ea trebuie precedată de o schiță — chiar și sumară — a ceea ce era nu o zi, ci zilele săptămînii. cadrul cotidian în care decurgea viața părinților și a bunicii noastre.

De ar fi să definim într-o singură frază conținutul săptămînii noastre tradiționale, n-am putea-o face mai bine decît citind conținutul poruncii a V-a a Decalogului: „Adu-ți aminte de ziua Șabatului, ca s-o sfințești; șase zile lucrează și fă toate lucrurile tale iar ziua a șaptea este Șabat, ziua Domnului; să nu lucrezi în ea nici un lucru...” Am reprodus citatul spre a se vedea că textul său sacralizează nu una, ci două instituții: Șabatul și munca. Ambele sint, așadar, de esență divină, deopotrivă de sfinte, una complementară față de cealaltă. Munca, activitatea creatoare, secundă, desfășurată în cele șase zile ale săptămînii este deopotrivă de sfintă ca și odihna zilei a șaptea. Mai mult: ziua a șaptea e de neconceput fără cele șase zile premergătoare. Fără muncă, Șabatul însuși ar fi un non-sens.

În acest spirit conține iudaismul relația muncă — odihnă: ca o ecuație esențială a vieții, de care depinde deopotrivă bunăstarea insului și a obștei din care face parte. Subliniind caracterul sacru al Șabatului, înțelegții noștri nu au omis să insiste asupra naturii la fel de sfinte a muncii. Talmudul o face în nenumărate rînduri, cu aplicație și plasticitate, ca în pasajul care, în traducere liberă, ar suna cam așa. Dacă auzi pe cineva spunînd: „Eu sint fiul unor oameni de văz sau dintr-o familie nobilă și nu se cuvine să mă umilesc lucrînd!”, răspunde-i: „N-ai minte! Creatorul însuși a lucrat, căci scris este: La început a creat Dumnezeu cerul și pămîntul... Chiar și Atotputernicul a lucrat, așadar, înainte ca tu și nobila ta familie să fi veni pe lume. Abia în ziua a șasea, în ultima zi de lucru, l-a făcut pe om. Dumnezeu i-a spus lui Adam: „Pînă acum m-am trudit EU și am muncit; de acum înainte trebuie să munciești tu însuși”. Și pasajul se încheie cu această concluzie care spune, într-adevăr, totul: „Așa se cuvine să înțelegem cuvintele de început ale Torei: la început a creat Dumnezeu...”: Mai întii a muncit Dumnezeu, dîndu-ne o pildă, pentru ca, de aici înainte omul să știe că datorita lui e să muncească”.

Ezegeț subtilă, idei moralizatoare? Desigur, dar nu numai atît. Unui neavizat îi poate părea surprinzător, dar nouă ne este cunoscut că Talmudul nu cultivă idei de dragul ideilor, ci pentru a le transpune în viață, pentru a determina astfel existența fiecărui credincios și a fiecărei colectivități mozaice. În condițiile istorice în care ne-a fost dat să ne ducem, timp de aproape două mii de ani existența, curîntul, ideea, ne-au ajutat a ne organiza viața în limitele Legii, ale eticii.

Da, cele de mai sus reprezintă mai mult decît un joc subtil dar abstract al minții. Nu e vorba doar de o ezegeț, de un deziderat moralizator. În paginile revistei noastre apar, din cînd în cînd, lucrări în care, bizuindu-se pe hrisoare și vechi documente de arhivă, autorii lor încearcă să reconstituie cadrul existenței coreligionarilor și comunităților noastre din trecut. Dintr-odată filele îngălbenite prind viață și graiul dulce al epocii ne readuce în fața ochilor un lung șir de oameni care s-au ivit pe aceste meleaguri, au trăit și s-au petrecut din viață, ascultînd de eternele, imuabilele legi ale firii. Cine erau și cu ce se indelețineau acești înaintași ai noștri? Iată, cutare hrisov, cutare înscris de acum două-trei sau patru sute de ani i-a fixat și i-a transmis posterității, cu obiectivitatea specifică documentelor oficiale. Documentele ne vorbesc despre croitorii și cizmarii, despre tînichigii și zidarii, despre meșteșugari iscusiți și harnici, care și-au agonisit cu trudă piinea cea de toate zilele, dîndu-și totodată obolul — un obol modest desigur, pe măsura pușnăității acestor oameni, dar necesar — ca viața oamenilor și a acestor meleaguri să meargă înainte. Ei, acești meșteșugari îndeminateci, ca și coreligionarii lor cărăuși, sacagii, bocceangii și celelalte îndemnitrici legate de necesitățile acelei epoci — au trudit din fragedă tinerețe pînă în cel din urmă ceas al trecerii lor prin viață; șase zile pe săptămînă, an de an, an de an, agonisindu-și în sudoarea frunții piinea cea de toate zilele. Așa cum au făcut și părinții și bunicii lor. așa cum știau din pergamentul Torei pe care o citeau în fiecare luni, joi și sîmbătă, că e legea însăși a vieții.

Pentru toate aceste generații, munca a fost legea vieții, rațiunea lor de a fi, dar și a celor șase zile ale săptămînii. Era legea, enunțată lapidar în textele sfinte ale Torei și confirmată de realitatea exterioară: a căminului propriu, a obștei în care trăiau.

Ziua a șaptea era pentru ei sacră, dar nu mai puțin sacre erau cele șase zile ale săptămînii. Căci dacă prima era sacralizată prin instituția Șabatului, celelalte erau sfințite prin muncă, și ea de esență divină. Existența Șabatului, puritatea sa, e condiționată de cele șase zile ale săptămînii. Ca Șabatul să fie Șabat e nevoie ca zilele săptămînii să fie rodnice, să agonisești în decursul lor pentru ziua a șaptea. Mai mult: munca în vederea pregătirii Șabatului e mai sfîntă chiar decît Șabatul însuși, dacă acesta e degradat de o zi măcar, dacă în numele său se încearcă motivarea trîndăvelii. O spune frumos Talmudul în distihul: „Mai bine să dîm Șabat zi simplă, lucrătoare / Decît s-ajungi a cere la lumea trecătoare”.

...Iată de ce consider că se cuvine să începem prin a evoca nu o zi anume, ci toate cele șase zile lucrătoare ale vieții evreiești tradiționale.

Victor Rusu

La comemorarea celeia ce a fost Betty dr. Gottlieb

S-a împlinit un an de la trecerea în lumea celor drepiți a lui Betty dr. Gottlieb, născută Rosen. La primul lăit simț nevoia să închin un gînd pios acestui ales vîlstar rabinic, plecat prea timpuriu dintre cel vii.

Am avut fericirea să cunosc pe părinții ei, gaonul Arie Leib Rosen și pe soția sa rabină Tauba Rosen. La Fălticeni, orașul copilăriei mele, am avut cîntea de a veni aproape zilnic în casa acestui erudit cărturar, pe care îi puteai asculta ore întregi interpretînd cu înțelepciune texte din sfînta noastră învățătură. În acest mediu elevat de aleasă înțelepciune și umanitate a crescut fiica lor, care își adora părinții. Avea un deosebit cult pentru tatăl ei. De la dînsul a moștenit dragostea pentru cultură, pentru tot ceea ce e frumos și înălțător în viață, iar de la mama bunăstarea, gîngășia, prețuirea pentru om.

Betty Rosen acumulează din fragedă tinerețe o cultură generală ieșită din comun. Citea cu ardoarea proprie unul distins intelectual și știa să povestească cu un farmec deosebit.

În preajma ei, timpul trecea în zbor căci te simțai înălțat și fermecat de vorba ei dulce, erai cucerit de ideile nobile ce le enunța, de neistovita ei dragoste de oameni și de viață.

Era bună, veșnic gata să ajute pe oricine i se adresa. Ca elevă și studentă sprijinea pe colegiele ei cu bunăvoință și larghețe, alindu-se să dea impresia că ea este aceea căreia i se face un serviciu.

Era demnă, curajoasă, acceptînd cu înțelepciune încercările vieții. Nici în cele mai grele împrejurări nu și-a pierdut credința, optimismul; surisul ei blînd a continuat să-i lumineze pînă în ultima clipă chipul.

Soție bună și devotată, mamă în accepția exemplară a cuvîntului, a fost flacăra vie a căminului ei, educîndu-și în același spirit în care a fost ea însăși crescută, pe cele două fete, la rîndul lor intelectuale de mare valoare.

Era fină, vorbea măsurat și elegant, compor-tîndu-se cu o simplitate și distincție rar întâlnite.

Se înflăcăra numai atunci cînd vorbea de fratele ei, iubitul conducător al comunităților evreiești din România, Șef-rabinul dr. Moses Rosen, pentru care nutrea sentimente de dragoste frățească și nemărginită admirație.

Calitățile ei deosebite o făceau pretutindeni iubită și apreciată, astfel încît comunitatea evreiască din Glasgow, unde soțul ei dr. Wolf Gottlieb deține funcția de șef-rabin al Scoției, a ales-o președintă a organizației de doamne și președintă la clubul prieteniei, cit și membră de onoare a organizației de femei „Mizrah”. Timp de 23 de ani, Betty Gottlieb, alături de distinsul ei soț, om de mare cultură și rabin înțelept, și-a devotat întreaga ei putere de muncă comunității din Glasgow.

Pierderea ei a îndoliat familia ca și întreaga

Consfătuire la comunitatea din Timișoara

În ziua de 11 februarie a.c. la sediul Comunității evreilor mozaic din Timișoara a avut loc o consfătuire a conducerii, la care au participat ca invitați o seamă de enoriași de văz ai obștei. A luat parte d. Emil Sechter, secretar general al F.C.E.M.

A fost prezentată o dare de seamă a activității din ultima perioadă și s-a procedat la completarea comitetului, fiind cooptați d-nii: dr. Paul Friedlander (președinte), Desideriu Zilberberg, Ștefan Grauzs, Oscar Wartenfeld, Martin Poper și Zoltan Marton (consilieri).

La consfătuire au luat cuvîntul d-nii: prim-rabin dr. Ernest Neumann, Leon Herșcovici, dr. S. Ratkof, dr. Dionisie Balazs, Desideriu Zilberberg, dr. Ernst Toma, Holter Pavel, G. Klein și dr. Sternheim. Vor-bitorii au scos în evidență realizările de pînă acum și au urat mult succes noii conduceri a comunității.

În numele Federației Comunităților Evreiești Mozaice și a Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen, d. Emil Sechter a felicitat noua conducere a comunității timișorene, urîndu-i spor la muncă.

obște evreiască din Glasgow, căreia Betty Gottlieb i-a dăruit toată dragostea și puterea ei de gînd.

Un gînd pios îi închină cel care nu cunosc-o. Memoria ei este veșnic vie în inimile noastre.

EMIL ȘECHTER

ÎN MEMORIAM

Sîmbătă 17 februarie a.c. Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a oferit la templul coral masa tradițională de *Saloș Seudot*, în memoria surorii d-sale, Betty Gottlieb, soția Prim-rabinului dr. Wolf Gottlieb din Glasgow, de la a cărei încetare din viață s-a împlinit un an.

Au rostit comentarii la Toră d. Șef rabin dr. Moses Rosen și prim-rabin I. M. Marilus.

Au luat parte frunțașii obștei evreiești din București.

MAYER HERȘCOVICI

De curînd a încetat din viață, la vîrsta de 91 ani, în București, venerabilul dascăl din nordul Moldovei, Mayer Herșcovici.

Ca învățător și director, defunctul a slujit școala primară israelito-română din Dorohoi timp de 45 de ani, formînd și educînd mai multe generații.

În anii de prigoană fascistă, Mayer Herșcovici, înfruntînd mari greutăți, a înțeles să-și continue mîslunea; mutînd puținul mobilier și material didactic din sinagogă, a dat posibilitate copiilor evrei să primească în continuare educație școlară.

Iată ce s-a scris în darea de seamă a Comunității evreiești din Dorohoi, tipărită acum 50 de ani, despre acest dascăl:

„Cu o vie plăcere ne facem interpretul Comunității noastre de a exprima pe această cale toată recunoștința noastră d-lui Mayer Herșcovici, harnic director al școlii noastre de băieți, care odată cu acest an încheie 25 de ani de muncă de apostol, pentru munca și zelul ce depune întru îndeplinirea misiunii sale frumoase și înalte”.

Dar activitatea sa a depășit zidurile școlii. Ca secretar al Comunității evreiești din Dorohoi și apoi ca vicepreședinte, a contribuit cu munca și priceperea sa la înflințarea și menținerea instituțiilor noastre de cult, cultură și asistență socială.

După 23 August 1944, Mayer Herșcovici a muncit în diferite sectoare unde a fost solicitat, dînd dovadă de cîntea, devotament și multă pricepere.

La mormîntul proaspăt, depunem un pios omagiu al celor care l-au cunoscut, iubit și apreciat.

S. SULIMOVICI

DECESE

În perioada 11—25 februarie 1973, în cîmîntirele Comunității evreilor din București au fost înhumate următoarele persoane:

Aftalion Rebeca (84 ani), Calea Victoriei 214; Sterling Charlotte (73), Sf. Apostoli 62; Schreiberman A. Moise (82), Sirenelor 49; Șoilor Reghina Feighia (82), Aleea Alexandru 10; Zeltzer Pina (67), Icoanei 88; Israelovici Rina (67), Popa Soare 14; Geles Isac (58), Lacul Zănoaga 35; Huppert Maria (78), Chopin 17; Schwartz Clara (87), Luzași 81; Goldenberg Carola (85), Piața Sf. Ștefan 12; Băiatu Leia (86) Romulus 75; Neuman Matilda (76), Justiției 29; Rosenthal Rosa (84), Pascal 81; Eisenberg Max (82), Căuzași 10; Gheiber Ana (67), Linăriei 47; Moscovici Simelia (71), Cavafii Vechi 13; Moscovici Zeilig (70), Anton Pan 2; Levendel Leopold (75), Plevnei 44; Moscovici Hedwig (75), Sirenelor 15; Fișler Iosif (73), Poiana Narciselor 5; Foțășeanu Reiza (77), Culmea Veche 12.

Săpăturile arheologice

de la Zidul de Apus

Ziarul „Figaro” din Paris publică sub semnătura lui Rolf Lemoine un articol în legătură cu aceste săpături, pe care îl reproducem cu unele prescurtări.

Cu o mie de ani înainte de Isus, Solomon a pus să se construiască un templu mare în estul Ierusalimului, pe stîncile muntelui Moria, unde, după tradiție, a avut loc sacrificiul lui Avraham. 153 600 de oameni — precizează textele sfinte — au fost necesari pentru construirea lui. Cinci secole mai târziu, Nabucodonosor incendia orașul și templul și deporta pe locuitorii în Babilon. Cînd Cyrus, regele Persiei, a permis evreilor să se întoarcă acasă, aceștia n-au avut decît un singur gînd: să reconstruiască Ierusalimul și sanctuarul său.

Cel de al doilea edificiu, despre care se știe prea puțin, a durat pînă în timpul lui Herodes cel Mare, numit de Roma regele Iudeii cu aproximativ treizeci de ani înaintea erei actuale. Pentru a cuceri inimile supușilor săi, Herodes a pus să se mărească la dublu suprafața muntelui Moria printr-un rambleu susținut de ziduri ciclopice și a construit pe el un templu „cel mai frumos din cîte au fost vreodată”.

În anul 70, Titus, în fruntea legiunii a X-a, înfrînge rezistența evreilor răsculați și ordonă distrugerea orașului și a templului. El s-a mirat că o parte a puternicului zid al sanctuarului a rămas intactă iar unul din generali săi i-a răspuns: „E spre gloria ta, ca să se vadă ce frumos a fost ceea ce ai distrus tu!”

Acest zid imens, care stă în picioare de douăzeci de secole, este considerat de evreii din întreaga lume cel mai venerabil dintre locurile sfinte. El reprezintă pentru ei legătura cu un trecut ale cărui episoade sînt evocate de Biblie.

Acest zid este celebrul „Zid al plîngerii”, nume care datează de la cea de a doua revoltă împotriva Romei, condusă de Bar Kohba. Această revoltă e reprimată cu sâlbăticie, muntele templului arat cu plugul, numele de Ierusalim înlocuit cu cel de Aelia Capitolina. Toți evreii sînt expulzați și nu li se permite să vină să se reculegă în fața zidului decît la anumite date, și cu condiția ca rugăciunile lor să fie însoțite de plîns și lamentații. Cel care nu își exteriorizează durerea este biclut.

Mulțumită arheologiei, evreii regăsesc azi dovezi ale istoriei lor. Ei au degajat zidul, lăsînd lîngă el un spațiu liber, devenit loc de reculegere, unde, la venirea Șabatului cîntecul și dansurile se amestecă cu rugăciunile.

Dar zidul se continuă spre nord, unde e în parte îngropat sub o masă imensă de pămînt, peste care a fost construit un cartier de locuințe. Pentru a-i găsi prelungirea și a degaja sălile pe care sondajele făcute de englezi în 1860 lăsa să se prevadă, arheologii au dislocat mii de metri cubi de pămînt și pietre. Săpăturile au scos la iveală arcadele podului Wilson — după numele arheologului englez care a făcut primele săpături — pod construit în timpul lui Herodes pentru a lega muntele templului cu colina din față. Ele au dat la iveală un adevărat oraș subteran, unde peste construcțiile herodiene se suprapun amenajările cruciatilor.

Între timp, preocuparea arheologilor este căutarea prelungirii zidului. Pentru moment, un culoar îngust, bine consolidat, merge de-a lungul zidului pe o distanță de 230 metri, rămîndu-și se mai degajează încă pe atîta. Sondajele au descoperit fundații la 13 metri adîncime și ziduri de sprijin construite din pietre enorme, dintre care unele ating 20 metri lungime și 2 metri înălțime.

Alte săpături arheologice au loc sub conducerea profesorului Mazar, la colțul de sud-est al zidului herodian care susține platforma templului, loc unde se sprijină pe stîncă la 20 metri sub nivelul pămîntului.

Descoperirile făcute au permis să se constituie locurile, așa cum arătau pe vremea lui Isus.

Un drum mergea de-a lungul zidului spre apus și spre sud. Sub marile sale lespezi de piatră se vede și azi un apeduct și cîteva cisterne mari, săpate în stîncă. Două porți monumentale, cu portaluri duble și triple — acum zidite — se deschideau spre incinta dinspre sud, permițînd accesul la esplanada printr-un pasaj subteran. Pelerinii puteau ajunge la templu urcînd o scară imensă, susținută de arcade, care sprijineau zidul dinspre sud. O inscripție așezată în dreptul acestei scări ne informează că deasupra unghiului format de zidul de apus și cel de sud, un preot suna din trompetă la apariția primei stele, vestind astfel sosirea Șabatului.

MORMÎNTUL LUI HERODES

Spre a obține glorie pe lumea aceasta și înmortalitatea în cea viitoare, regele Herodes „cel mare” a construit spre sfîrșitul primului secol înaintea erei noastre o fortăreață pe virful unui deal.

După cum susține istoricul Iosephus Flavius, Herod a fost înmormîntat pe înălțimea izolată, aflată la 7 mile la sud de Ierusalim. De la Iericho, unde a murit, neplîns de nimeni în anul IV al erei actuale, rămășițele sale au fost transportate aici, cale de 24 de mile, într-un catafalc de aur masiv.

Gideon Foerster, un tînăr arhitect înzărcinat cu restaurarea acestei construcții, crede că respectivul catafalc se află în interiorul turnului înalt de 18 m, care străpunge meterezel circulari dinspre răsărit. Întrarea în turn nu a fost încă găsită. Deocamdată nu s-a explorat decît jumătate din suprafața mormîntului lui Herodes.

Herodes se temea de supușii săi care îl considerau un uzurpator. De aceea a construit Herodion, una din cele cinci fortărețe plasate de-a lungul marginii deșertului Iudeii, ca măsură de precauție împotriva unei răscoale interne. Această linie de apărare cuprindea fortărețele Masada și Machaerus amplasată mai la sud, pe malul Mării Moarte.

Ironia soartei a făcut ca un secol mai târziu, tocmai în aceste trei locuri luptătorii evrei să reziste timp mai îndelungat legiunilor romane.

Acest monarh a fost însuflețit de spiritul roman mai ales în ce privește ambiția de a ciștiga faimă ca mare constructor. La Herodion, ca și la Muntele templului (pe care l-a restaurat oam în același timp, la Ierusalim) el nu a economisit nici bani, nici muncă. Ambele construcții sînt considerate monumente de seamă ale anticității ebraice.

În vederea primei construcții Herodes a pus să se înalțe colina și să se ridice un bastion de 45 m de peste două ori înălțimea inițială.

Pentru a suporta presiunea uriașei mase de pămînt îngrămădit, au fost construite

anca e pe straturi solide de rocă. Pe acestea s-au construit ziduri de sprijin și o platformă oferind o suprafață plană.

În jurul virfului, două cercuri de ziduri erau legate între ele printr-un coridor larg de 3,6 m. Trei turnuri semicirculare erau proiectate în afară; împreună cu turnul masiv de 18 m, ele dominau împrejurimile și accesul la palat. În interiorul palatului, un element interesant este o zonă dreptunghiulară cu coloane, despre

Iosephus afirmă că iudeii au rezistat la Herodion încă un an după căderea Ierusalimului (în anul 70). Printre ruine au fost găsite monezi folosite de ei. Pe unele pietre s-au găsit inscripții făcute de constructori, care indicau locul de asamblare, conștînd din cîte o literă grecească sau ebraică, unmată de cîteva cifre. Asemenea inscripții s-au găsit și la Masada. Pe fragmente de olărie s-au găsit nume și cifre scrise cu ceneală, care au servit

Vestigiile
cetății
lui Herodes

care se crede că a servit drept grădină. În partea opusă, spre est, arheologii au dezgropat o baie romană bine utilată, cu camere calde și reci, o cameră șanderobă, fresci reprezentînd plante și păsări precum și o pardoseală de mozaic. Peretii din stuc erau pictați imitînd marmura, un procedeu folosit la Pompei, pe care Herodes l-a văzut poate în cursul unei vizite în Italia.

Sălile de recepție erau amplasate în partea opusă grădinii. În timpul primei răscoale, care a început în anul 66, una dintre ele, cea mai mare, a fost transformată în sinagogă.

Săpînd la picioarele dealului, în partea de est, expediția a găsit o poartă impresionantă care se deschidea spre un coridor ce ducea spre centrul rambleului și la palat. Cîrînd după moartea lui Herodes poarta a fost blocată cu pietre și pămînt de umplură, spre a se proteja mormîntul și a îndepărta musafirii nepoziți.

Săpăturile de la Herodion au dovedit că Iosephus este un coniar demn de încredere: pînă acum ele au confirmat descrierile făcute de acesta. În „Războiul evreilor”, el descrie Herodion în felul următor: „La 7 mile de Ierusalim, Herodes a dat numele său unui deal artificial, pe care l-a înfrumusețat. El a înconjurat virful dealului cu turnuri circulare, iar dincoace de ziduri a construit un palat minunat, care nu numai că avea în interior apartamente frumos decorate dar și pentru al cărui exterior s-a cheltuit o avere. La construirea lui s-au adus imense cantități de apă de la o mare distanță și a fost dotat cu o scară cu 200 trepte din cea mai albă marmură”.

Treptele din „cea mai albă marmură” nu au fost încă descoperite. Se speră că ele vor fi găsite în zona porții recent descoperite.

Indiferent de mijlocul prin care s-au adus cantitățile nelimitate de apă la Herodion, conductele erau menite să alimenteze patru cisterne uriașe, săpate în stîncă și tencuite, aflate la 50 de picioare deasupra grădinii. Cisterne similare au fost găsite și în apropierea crestei. Se presupune că apa ajungea în virful dealului prin metoda cea mai simplă, adică transportîndu-se vase cu apă pe spinarea asiniilor.

Multe din tunelele și camerele subterane din interiorul dealului constituie părți ale sistemului de alimentare cu apă. Despre altele se crede că au făcut parte din sistemul de fortificații construit de rebeli în cursul celei de a doua răscoale împotriva Romei din anul 132 era actuală.

probabil drept dovadă de primire.

După ce relatează căderea cetății Herodion în mîinile romanilor, în anul 71 era noastră, Iosephus Flavius nu mai amintește de ea. Amănunte suplimentare au apărut 19 secole mai târziu, în anul 1952, cînd în peștera de la Wadi Murabat, în apropiere de Marea Moartă s-a găsit corespondența lui Bar Kohba, din timpul celei de a doua revolte împotriva romanilor; într-una dintre scrisori se vorbește despre „campa care se află la Herodion”.

Există o versiune după care revolta lui Bar Kohba nu s-a extins în întreaga țară, ci s-a mărginit la zona aflată la sud de Ierusalim, avînd ca centru regiunea Betar-Herodion. Această presupunere se bazează pe faptul că nici la nord de Ramala, nici la Masada nu s-a găsit nici o monedă de pe vremea celei de a doua răscoale. S-ar putea ca amintirea celor petrecute cu 50 de ani mai înainte să fi rămas vie în mintea luptătorilor evrei din aceste locuri.

După zdrobirea răscoalei din anul 135 e.n. a urmat un vid de două secole. Abia în veacul al IV-lea cițiva călugări au construit o capelă în una din camerele de recepție ale palatului Herodion. Aceasta a continuat să funcționeze pînă în secolul al VII-lea.

O mie de ani mai târziu, pelerinii și călătorii din Europa, vîzînd ruinele impresionante ale Herodionului le-au luat drept urmele unui castel al cruciatilor și i-au dat numele de Frankenberg — dealul francilor, nume folosit încă la începutul secolului nostru.

Rezervație
biblică

Acum două mii de ani locurile biblice erau populate de o faună cuprinzînd 120 specii: căprioare, antilope, gazele, mufloni etc. Această faună mult micșorată în zilele noastre, risca să dispară. Iată de ce Departamentul israelian pentru protecția naturii a hotărît să creeze o rezervație, în care să se afle un număr cit mai mare de specii de animale din cele citate în Biblie.

În acest scop a fost ales un teren care a fost denumit „Hai Bar” (viață sălbatică), avînd o suprafață de 4 000 hectare.

Experiența începută acum trei ani, are toate șansele să reușească. Pînă în prezent au fost aduse aici 120 de animale rare din șapte specii: 22 de căprioare nubiene (cea mai mare cireadă de căprioare de acest gen, captive); mai mulți măgari sălbatici persani; un soi de antilopă exotică cu coarne enorme în spirală, care a fost văzută în pustiu ultima dată în secolul al XVIII-lea.

Cîteva antilope au fost furnizate de Parcul de distracții al statului New York iar două gazele cu coarnele în formă de sabie au fost oferite în dar de către grădina zoologică din Washington. Au fost de asemenea aduși 24 de struți etiopieni. Din păcate doar unul singur a supraviețuit, ceilalți neputîndu-se adapta condițiilor climatice ale regiunii.

Achiziția cea mai recentă o constituie 12 măgari sălbatici, de origine somaliană, a căror capturare a fost extrem de dificilă.

În construcție se află turnuri de observație spațioase, de unde amatorii vor putea privi în voie animalele.

STIRI

ידיעות

IN MEMORIAM

Comunitatea din orașul Düsseldorf a aniversat 90 de ani de la nașterea d-rului Siegfried Klein, fost vreme îndelungată rabin al acestei comunități, mort în 1944, în deportare la Auschwitz. O stradă din apropierea sinagogii a primit numele său.

CONDAMNAREA UNUI CRIMINAL DE RAZBOI

Curtea cu juri din Memmingen a condamnat la închisoare pe viață pe Anton Ganz, fost comandant al lagărului de concentrare Ebensee pentru uciderea unor deținuți.

GHID RELIGIOS

În editura Zion Talis Book Division din New York a apărut în traducere engleză cartea lui Dov Rosen „Sema Israel“. Cartea este considerată drept un ghid pentru cunoașterea valorilor religioase evreiești.

VESTIGII DIN PERIOADA MACABEILOR

O casă din perioada lui Simon Hașmonaitul (secolul al doilea înaintea erei actuale), precum și vase de ulei și mai multe monede au fost scoase la iveală cu prilejul săpăturilor arheologice efectuate în regiunea Tel Gazer din Israel.

Arheologii sint de părere că localitatea a luat ființă în perioada Macabeilor.

MOARTEA UNUI ACTOR

Michael Rosenberg, o personalitate a scenei evreiești, a încetat din viață, în vîrstă de 71 de ani, la Miami Beach. El s-a născut la Varșovia dar și-a desfășurat cea mai mare parte a activității la New York.

DRUMUL ÎNTORTOCHEAT SPRE AUSCHWITZ

În editura Andre Deutsch, Londra a apărut cartea lui Karl A. Schleunes: „The twisted road to Auschwitz“ (Drumul întortocheat spre Auschwitz), cu subtitlul „Po-

ța Israelită Universală și ORT întrețin o rețea de școli de cultură generală și profesională.

TOT DESPRE MARTIN BORMANN

În legătură cu zvonurile care au fost reluate de presa europeană că Martin Bormann ar trăi undeva în America de Sud, Robert Kempner, fost procuror din partea S.U.A. în procesul de la Nürnberg, a cerut ca organele în drept să întreprindă cercetări și să ia măsurile de rigoare.

A DISPĂRUT O ILUSTRAȚIE PERSONALITATE RABINICĂ

La New Yrk a încetat din viață, la vîrstă de 70 de ani, rabinul Ieluda Leib Kagan, ilustră personalitate rabinică.

Născut la Brisk, defunctul a făcut strălucite studii rabinice la cele mai reputeate ieșivot din perioada antebelică. O vreme a îndeplinit funcția de rabin al comunității din Anvers (Belgia). După cel de al doilea război mondial a emigrat în America, unde a deținut importante funcții rabinice și în învățămîntul religios. A scris, de asemenea, mai multe cărți de comentarii talmudice.

NUMAR JUBILIAR

Printre publicațiile în limba ebraică care apar în America se cuvine amintită revista „Lamișpaha“ (Pentru familie), editată de poetul Elhanan Indelman. Recent a apărut cel de-al 100-lea număr al acestui magazin.

VIZITĂ RABINICĂ

Mii de hasidimi l-au întâmpinat pe aeroportul internațional din New York pe rabinul Dov Rokeah, Belzerbe, cu prilejul vizitei pe

care a făcut-o adeptilor săi din S.U.A. și Canada.

Urmaș al unei familii de tradiție rabinică din Belz, rabi Dov și-a stabilit reședința la Ierusalim, unde sub egida sa funcționează o școală superioară religioasă, precum și numeroase alte așezăminte de cult, educație și asistență.

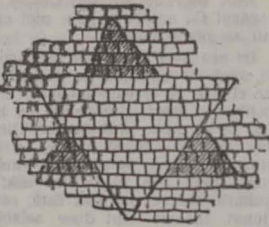
ZECE POETI DE LIMBA IDIȘ

„Zece pentru posteritate“ se intitulează antologia din lirica idiș transpusă în englezește de Marie B. Jaffe (editura „Exposition Press“, New York). Autorul a selectat și tradus din creațiile semnificative ale lui L. Manger, H. Leivik, A. Zeitlin și a încă 7 poeți contemporani.

IN ZONA MĂRII CARAIBILOR

În zona Mării Caraibilor au fost înființate de curind două noi comunități evreiești. Una dintre ele, compusă din 150 persoane se află în insula St. Croix (arhipelagul Virgin Islands). Un eveniment deosebit în viața noii comunități l-a constituit inaugurarea sinagogii de curind terminate.

Cea de a doua comunitate a luat ființă la Guadelupa, o insulă din arhipelagul Antilelor Mici. Ea este compusă din 30 de membri. În Martinica învecinată, comunitatea evreiască are 120 de membri.

IDEEA MESIANICĂ ÎN IUDAISM

Printre aparițiile interesante din ultima perioadă semnald lucrarea d-lui Gershon Scholem „Ideea mesianică în iudaism și alte eseuri“ (editura Schocken, New Yrk). Autorul — unul dintre specialiștii recunoscuți în domeniul istoriei ideilor iudaice — analizează principalele curente mesianice din ultimele trei secole.

COMUNITATEA DIN SIRACUZA

De curind a fost descoperită la Siracuză (Sicilia) o serie de pietre funerare, cu inscripții ebraice. De altfel, inscripții mai vechi atestă că evreei au locuit la Siracuză încă de pe vremea romanilor. În secolul al V-lea exista aici o sinagogă care a fost distrusă de vandali și care a fost refăcută în anul 655, în baza unei autorizații a autorităților bizantine. S-a păstrat o scriere prin care comunitatea din Siracuză l-a consultat pe Maimonide (secolul al XI-lea) într-o chestiune de procedură religioasă.

În evul mediu, comunitatea din Siracuză a fost a doua ca importanță din Sicilia, după Palermo. Ea număra 5 600 persoane și era condusă de 12 *maggiorenti* și 12 *prothi* care aveau jurisdicția asupra vieții religioase și asupra veniturilor comunității. Față de oficialități, comunitatea era reprezentată de *procuratores* și *nuncii*. Cînd regele Martin I. a înființat în 1395 funcția de judecător general pentru evreei din Siracuză, primul care a ocupat-o a fost Joseph Abenafia, iar după moartea acestuia, Rais din Siracuză.

La Siracuză au trăit o seamă de erudiți evrei între care Isaac ben Solomon Alhadib, astronom și translator, Șalom ben Solomon Ierusalimi etc.

ORAȘUL PROFETULUI IONA

Arheologii au stabilit că localitatea Kirvat Tzur, în apropiere de Națeret (Galil) este antică așezare Gat Hefer, despre care se amintește în Biblie. Potrivit tradiției, aici s-a născut profetul Iona, cel ce fusese trimis să predice cuvîntul Domnului în cetatea Ninive.

RESTAURAREA UNEI VECHI SINAGOGI

Orașul Holesow din Cehoslovacia sărbătorește 700 de ani de existență. Aici a existat o veche comunitate evreiască. De curind a fost restaurată sinagoga, construită în anul 1650, fiind amenajată ca muzeu evreiesc.

MOLIÈRE ÎN EBRAICĂ

Poetul Nathan Alterman a tradus în limba ebraică o mare parte din comedile lui Molière. Ele au fost tipărite într-o culegere de 3 volume, însoțite de un studiu amplu, semnat de criticul literar Menahem Durman.

„JURNALUL DE BORD“ AL LUI NOE

O carte plină de spirit și de idei generoase este lucrarea lui Eliezer Smueli „Jurnalul de bord“ al lui Noe. Ea se adresează tinerilor cititori, cărora le înfățișează peripețiile personajului biblic și a viețuitoarelor imbarcate pe arca lui, spre a se salva de potop. Ideea cărții este că destinul omenirii este indivizibil și că fiecare este responsabil pentru sine și pentru întreaga omenire.

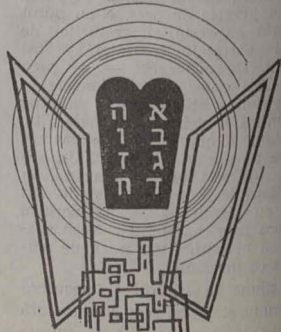
STUDIUL DESPRE CULTURA CHINEZĂ

Sinologul Ben-Ami Scharfstein a publicat recent studiul său în limba ebraică dedicat culturii chineze. Autorul înfățișează cititorilor tabloul bogat al creației spirituale a unui străvechi popor, arătînd totodată direcțiile în care se dezvoltă această civilizație în epoca noastră.

Cartea a fost primită cu mult interes de critica și opinia publică din Israel.

BIOGRAFIA UNUI RABIN

La New York a apărut biografia (în 2 volume) a rabinului Iosef Schneersohn, din familia Lubavici. Autorul, el însuși rabin (Avraam Hanoh Glitzenstein) înfățișează drumul vieții, creația, precum și cuvinte de spirit rostite de această personalitate hasidică.

דאָס אמאָליקע יידישע שטעטל

(טוה 191 זייט 11)

שפעל-מאָסיוון געפינען מיר אױך אין די װערק פון י. מ. פ. קס, י. י. זינגער, י. באשעװיס, ב. רעמבלין, ר. איג-נאטאָי, מ. ל. היילפערין און א. דערע.

ס'איז כמעט נישט פאראן קיין איין יידישער שרייבער אין װעלכנס װערק מיר זאלן נישט אריינספילן די נאָסאָלניע צום שפעל. אפילו ביי און נישט סעמיפּענסאַלן שרייבער װי שפעל נאָריר פּילט זיך ביי אים נאָך אין אַ גרויסער מאָס דאָס בעקען צו זיין נאַליציש שפעל נאָראיעוו.

אױך ביי אונדז אין רומעניע איז נישט געװען כמעט קיין איין יידישער דיכטער אָדער פּראָזאַיקער, אין װעלכנס װערק עס זאָל נישט געװען אריינגעפּלאַצן װערן שפעל-מאָסיוון. מיר געפינען זיי אין די לירער פון יעסק גראָפער, אין זיין באַנד לירער, אין שאָסן פון א שמיין, רערשינען אין בו-קאַרעשש אין יאָר 1934. דער דיכטער פאַרבענט זיך צום שפעל און זינגט:

„פּריד אױף אייך תקומות אלטע, קוונט א װאונדערן
איך גרויס, קומט נאָך אייך הויך געניסן, יענע ליבע װינלען זען.
װעט נאָך לינד א יונגער שוידער קיל דורך מיין
נעמה פליסן? װי ווי איר האָט אייך פאַרענערט, װי פאַרביסן איינער חן.“

נאָך אינטערעסאַנטע זענען פאַר אונדז די שפעל-מאָסיוון אין די לירער פון רעס דיכטער יעקב שמערנבערג. כאָפּט ער װערט פאַררעכנט אין רער יידישער ליטעראַטור אלס אַרובאַנימישער דיכטער, שילדערט ער אונדז אין אייניקע לירער זיינע רעס פּי־סאַוש פונעם יידישן שפעל אױף אַ נאָך פּינסלערישן שמייער.

אױנער פון די אָריגינעלסטע שפעל-מאָסיוון ביי יעקב שמערנבערג איז דאָס ליר „שיי רעציייל אַ פּעשה“, װאָו דער ייד װאָס װאוינט ביים שליאַר פונעם שפעל זױנט פּרייזיק צו נאַכטס ביים פּיש און לערנט ביי די ברענענדיקע בע:משליכט.

שפעל-מאָסיוון געפינען מיר אױך אין די װערק פון רעס און סאַט פּראָזאַיקער משה אלטמאַן. אַ שאָך װאָס מיר האָבן נישט צו רער האַנט אַלפּמאַנס יועק, „בלעגזעניש“, „די װינער קאַרעש“, „מרש פּענס“, „שפעלערינגען“ א. א. מיר זאָלן פון זיי ציטירן.

שפעל-מאָסיוון געפינען מיר אױך אין רעס באַנד לירער „שפּילע װינקלען“ פון לעָן כּערשיש:

„אױפן שפּיץ פון קלויטער־דאַך, זיצט זיך אהרן בלענער,
ער זינגט זיך צו אַ ניגונל און פאַרקויפט לעכטו.
װען ער זאָגט רעס יוד רצון פון דאַס חורשו בענטשן
װערן פּינגלען זיך צו, און איז נאש די מענטשן.
גייט ער אַבער מיט דעו פאַרב, זאָגט ער השליבו
און קלאַפט אױס מיין העמעל אבינו מלכנו.“

אױך מאַר דיפּלער אין „צום זיג“ און „שזראַן און שמורם“ שילדערט דאָס יידישע שפעל:

„אינעם שפעל האָט אױך געװאונט אַ עדה יוד בעל-מלאכות בעל-עגלות, העקער, שוטטער, שניידער, קיר-זשענער, דינער, זינגער אכערס, װאַטער פּויער, סאַלערס, קלעזמער, שוחטס, סוחרס, באַנקיר, ארענדטאָגס, לױנען דאָרט אױך געװען שולן, א רבי און א רב, נבאים, שטשיס, א װאָדע, א באַד און א בית עולם.“

שפעל-מאָסיוון געפינען מיר אױך אין רעס בו, „מין הייס“ פון װאַלף סאַפּכור, רערשינען אין סינעס אין יאָר 1940, װאָו ער באַשרייבט דאָס מאַראַמאַרשער יידישע לעבן. מיר װעלן ציטירן פון סאַפּכורס בו, „פּרילינג אָן זון“ רערשינען אין יאָר 1947:

„מאַראַמאַרש, פאַרװאַלעװעט באַרגן לאנד, ביים ראַד פונעם רומענישן היילאנד, באַװאַכט די גרענעץ, װי אַ שומר, ארומגעאַרמלט מיט דער טייט.
כאַפּט ס'האַט אַ בייזער װינט פאַרבלאַזן די בני-ישראל, זיי צעטייט און צעשפּרייט אַיבער אלע זיבן ימים, איז דאָך קאַפּט אין מיין עגליבו מאַראַמאַרש אן אינדל פון יוד, װאָס האָבן אָנגעהויבן דאָס לעבן פון ס'ניי אלעס פון ס'ניי. װידער האָבן זיך געעפנט גאַנץ פרי די קלינגלען צו עהרית װי פאַר דער זלחחווה. און פונקט װי פּויער האָט מען װידער געשענט באַגעגענען דאָ און דאָס א יוד, דעס האַנדלען מיט שאַף און יענעס פאַריכטידיק זיינעט, א יוד פעלד ביים אָקער און איז װאָלד סעטענדיק א קלאַץ, אַ אַקטוס-פּאַקטוסניק לויפּט ארום אין שװאַרץ מיט א „פּינגער-װוס-שפּיל“, א לאַנגע קאַפּטעדיקן שװאַרץ און אן אַװיפּאַר-חירסו פּאַליציסט — יוד, מאַראַמאַרשער יוד.“

די דאָזיקע אױסגעקליבענע ליטעראַרישע שילדערונגען פונעם יידישן שפעל, װעלכע זענען אױפּגעהייס געװאָרן אין רער יידישער ליטעראַטור פון אומעפּוס, זענען לעבעדיקע מאָנטענען װאָס זענען פאַרבלויבן פון די כמעט איבער פּווי-זנט יידישע שפעלער, װאָס די פּאַשימישע באַרבאַרן האָבן חרוב געמאַכט און אױסגעהרגעט די יידישע באַפּעל לערנן אין עס לעצטן חורבן און אומקום, װאָס דאָס יידישע פּאַלץ האָט רורכגעמאַכט אין רער צװוישער װעלט-מלחמה, אין װעלכער מיר האָבן פאַרלוירן איבער זעקס מיליאָן קרבנות

דברי תורה

(טוה מעמוד 12)

היא רק לאמר לכם ואין מצוה זו נחשבת ונימנת בין המתנה של כתב לד.

בספר „גבעת פינחס“ של הרב ר' א"א מילער

לפרשת פקודי

„אלא פקודי המשכן“ (שמות לו—כא) אמר משה: יודע אני ששאל נרננים הם הרינו עושה להם חשבון מכל מלאכת המשכן. החליל לעשות חשבון עמדם „אלא פקודי המשכן“ (נחומא פקודי ז) בערשת פקודי מסופר על השלב הסופי והביצוע המעשי של עשיית המשכן. השי-בות מיוחדת יש במסירת החשבון על ידי משה רבינו לעם ישראל ומשעמדים לכך היא „ההייתם נקיים מד' ומישראל“ (במדבר לג—כב) כל ארם ישראל העוסק בצרכי ציבור וכספי צבור עוב-רים תחת ידו. מחוייב הוא להמ-ציא לצבור חשבון מפורט על כל מה שעשה וצרכי תחת ידו כדי למנוע כל מיני חשדות וריבונים. זאת ועוד: המתנגדות של משה רבינו נמצאו למדים כי אל לו לשקול להכות עד שידרוש ממי חשבון, וכן אין לעסקן לדרוש אימון מהצבור על סמך שמו המפורסם אלא עליו להמציא חשבון עוד בטרם שדורשים זאת מאתו. חז"ל מוסרים לנו (תנ-חומא פקודי ה) איש אמונת (משלי כב—כ) זה משה שנחמנה גובר על המשכן. שנו רבותינו: אין עושין שררה על הצבור פחות משנים, ומשה היאך נעשה יחיד גובר? אלא אף על פי שהיה משה הצדיק נאמן על פי הגבורה וכתיב (במדבר יב—ו) כלל ביתו נאמן. הוא קרא לאח-רים ומחשב על ידיהם שנאמר: ביח איתמר בן אהרן הכהן (לכ—א)

המפרשים הרמב"ן והראב"ע מתבלטים כשאלה חשובה למה הזכיר רבינו משה מה עשו בכסף ולא הזכיר מה עשו בזהב והנהי-פה? ישנם מהמפרשים שדעתם כי כמאן יש לאלף מוסר השכל במשורר ללוי—צבורי, כי תורמי הזהב לא חוששים. לא חוששים ולא דורשים חשבון. כי הם אינם מטיילים ספק בנאמנותו של העסקן הצבורי. דווקא תורמי הכסף והנחושט הם הם המקפידים. ה-חוששים והדורשים חשבון, ולכן לא מסר משה רבינו חשבון על זה הזהב, וכן מוכח בשם „אהבת יונוח“ לסיכך מסר משה דין וחשבון רק על הכסף ולא על הזהב. משים שהכסף כל ממה-צית השקל שנתנו לו ישראל כמס חובה, והכיבו משה שבין כל ישראל ימצאו אי אלה אשר ידרשו חשבונות ויטילו חשדות, אבל הזהב הרי ניתן בחור נדבה רק על ידי נדיבי הלב ובנייהם לא היה מקום לחשוש לחשדנים ולדורשי חשבונות. על הסכף זה מקשים אם כן למה מסר משה דין וחשבון על הנחושט שגם הוא ניתן בחור נדבה? ומשיבים משום שדווקא הממעיטים לתת—נחושט—דורשים חשבונות יותר מן המרבים לתת. נותנים שהם צרי עין מבקשים תמיד סענות וחשדות כדי למצוא אמתלא שלא לתת יותר. חשבון זה מאפיין את נישט העם לצרכי צדקה וחסד. כי כשעשו ישראל את העגל והשקיעו בו הרבה כסף וזהב, ויתפרקו כל העם את נמי הזהב אשר באזניהם“ (שמות לג—ג) ומכל הכסף והזהב יצא רק עגל אהר, או לא דרשו כל חשבון ולא היה נוצה מה ומצפ-ץ. ואילו כאן שכל אהר נתן חצי שקל ובנו משכן לתפארת עם כל זה דרשו חשבון. דבר זה הוא אופייני ביותר כשנותנים כשביל עגל אין שאלות ואין חשדות. אבל כשנותנים לדברים שבקדושה—שואלים שאלות, אם כי יודעים שהכל בסדר ואין מקום לחשד, אבל בלי שאלות וקישויות בדברים שבקדושה לא יחכו.

מציית מ"הדרוש והנאום" כיהו כביח"ד אורטודוכסי בבוקרט

בערל שנאבל

רבי יאסעלע הקדוש

טוה טאג טוט אן א טונקל קלייד דעם גארטן:
נאכט — ווישט אױס מיט װאָלקניטל דאָס פאַררױכערטע חודש-לעמפל.
זיצט אױף אַ באַנק דער צדיק רבי יאָסעלע און שמעקט די בלומענשאַטן:
לעבן אים, דער נאכטס צאַרטע חרעטע — די שטילקייט פונעם גערטל.
אהערצו, קלינגט אַפּ פון דער שטאַט, יעדער מיידער יידישער שפּאַן
װאָס פאַרזײעטעט גרויסן צער אױפן צעאַקרטן שװייגן...
כײ זײנע פּיס, װאָלגערט זיך אַרעמע יידנס גרויסע פּיין,
װאָס טוט זיך אין זײנע תּפילות שאַרף אײנשניידן.

2

דאָונט רבי יאָסעלע פאַר אַ מינין שטערן
און פאַר לבנה — פון דער כליפּנדיקער װײבערשער שול:
„רבון פון אל! װעלט, עס זאל אױפּשטייגן מיין תּפילה — אַ קרוין-טרערן
אױף דיין הױפט, דורך די מלאכים שר הפנים און גבריא...“

איך טו מײַן צדיק פאַר דיין הערלעכקייט, װאָס בלישטשעט
אױפן פּלענדיקן ניגון פון צװישן שמעקנדיקל נוס-בל-טער...
האר פון דער גאַרער װולט. אױף מײנע פּשוטן יידן קוק-זשע —
װי אין אַ שװאַרצן האָגן װיל מען זיי ברענגען אַ טרױריקע עלטער...
מיין תּפילה פון דיין קענעכט — װאָס פליסט װי אַ קליין װאַסערל.

לאַז אריינסליסן! אין דיין אַנאַנאהיב און אַנאַנענדע — רחמיים אריין.
גרימציאַרן. אױף דיין פּאַלץ ישראל טוט פּלאַטערן —
זאל מיין געװיין, גרויסהאַרציקער, צעשפּאַלטן אפילו דעם שטאַרקסטן
פעלונשטיין...
.....

4

אַ שפּאַן, אַ טרער — אַ שפּאַן, אַ טרער... פון די שטילע נאכט-שפיצן
האַט דער פּאַרטאָג מיט קילער בענקשאַפט. פאַרלאַשן דעם מינין-שטערן.
אױף דער באַנק. װײנט רבי יאָסעלע. דאָונט מיט טיפע זיפצן —
און די שכינה אליין זאל קיין פּרייד ניט האָבן — נאָך טרױריקער װערן...
.....

(פּראַגמענט פונעם בוך „ישיבה לידער“)

גמרא-זווערטלעך

תורה, וינסשאפט באקומט מען נישט בירושה.
האָבער טרייבט דאָס אייזל בעסער ווי אַ בייטש.
אַ װאַרט איז אַ רענדל, שװייגן —
צװיי רענדלעך.
צװיי הינט זענען אומשאַנד בייצוקומען
אױך אַ לייב.
דער גרעסטער חכם װײסט נישט מער
װי דער דערפאַרענער.
שכר קאָן מען באַקומען אױך פאַר שװייגן.
דער שװאַכער, װען ער איז אױבן קאָן ביי-
קומען דעם שטאַרקן פון אונטער אים.
װי צװיי פּנימער אזוי אױך צװיי מײנונגען
ענלען נישט.

פארצייכענונגע וועגן...

צמח דוד

א ליינער האט אין א בריוו אין דער רע-
דאקציע אונדז אויפגעקראמט געמאכט. פארוואס
די פארצייכענונגע זענען געחטפנט, גאנז און
נישט לויט דער ארטאגראפיע האט מיר באנוצן
די יידיש-ארטאגראפיע. גאנץ אדער גאנז!
איז דער ענטפער דער סטאנדיקער
זאך האט מיר מיין ווידע, ר' שלום גאנז זכרונו
לברכה איבערגעגעבן. טאמער מיר מן צמח
דוד און ער פלעג זיך חתמען, זענען גאנז.
ווער איז געווען דער צמח דוד?
ר' דוד בן שלום גאנז איז געבארן אין לי-
טוואדעס וויצעסלאן (רייטסלאנד) אין יאר 1541.
ער האט געלערנט אין די בארימטע ישיבות
סוף זיין צייט ביי ר' ראובן פולדא פון באן ר'
ליטווישער פון סראקאוו. ר' בשה איסער-
ליטס פון קראקע איז ר' יהודה ליטווישער.
דער פה"ל
פון פראג, האט ער האט זיך באזעצט זייטן יאר
1562.

די ערצייט און ר' פה"ל איבערלעבט האט אין א
סעקולערן און ער זאל זיך ווידען אהן די רב-
גישע ליטווישע איך דער מאטעמאטיק און אס-
טראנאמיע. צו וועלכע ער האט פריצייטיק ארויס-
געוויינט זיינע געוויסע איך אויך באזונדערע פאקטיקייט.
ס'ווייזט אויס אז ער איז געבליבן א יתומאך
פאטער נאך זייענדיק א קינד. אין זיין עלטער
ברודער יהושע איז געווען דער שפייזער פון דער
הקפחה. דאס איז געדרינגען זיין ווי קדמה צום
ספר "צמח דוד", וואס הויבט זיך אן מיט א שיר,
וועלכע שורות ס'הייבן זיך אן מיט די אותיות
יהושע, וועלכעדיק זיין צו אים... און אצינד דו
פון גאט געבעטשטער ליבער ברודער וואס ביסט
מיר געווען ווי א ברודער אין אן עת צרה, און
א שפייזער סאר דער גאנצער מספחה פון אונדזער
מאטערס הויז... מיט וואס קען איר דיר דען אפ-
צאלן די פיל טובות וואס דו האט מיט מיר גע-
טון... דערטאר האב איך געטראכט איך זאל מחבר
זיין, פון זיין כבוד וועגן אס דעם ספר-הזכור-
נות...

זיין פאטער געזען געווען דערמאנט ער ערשט צום
סוף פון זיין הקדמה פונעם ערשטן טייל, און אין
צווייטן הקדמה פון צווייטן טייל.
אין הויז פון זיין ערשטן שווער האט דער צמח
דוד געפונען משה אהרן חיבונס העברעאישע א-
רבעצונג פון עאלקוב, וועלכן ער שטודירט
גרינגלעך, און ער דערמאנט אים אויך אין זיין
הקדמה צום ספר "צמח דוד". אגב, איז דער צוויי-
טער שווער זיינער וועלכן דער בארימטער ר'
שמואל דאקציע, וועגן וועגן ער דערציילט אין
צווייטן טייל פון ספר "צמח דוד", ביים יאר
ה'קנ"ד (1494), אז ער איז בארימט געווארן צוליב
זיין מעטאדע וואס ער האט אנדעקט צו הילן
ווערנדיקע קראנקייט מיט א זאלב געמאכט פון
קוקע-וילבער.

ר' דוד גאנז איז געווען דער איינציקער פאר-
שפייזער פון העללעכער בילדונג צווישן זיין יארן
יענער צייט. צוואנצנט מיט חלומות האט ער גוט
געקאנט געבאראמיע, היסטאריע און מאטעמאטיק.
ער איז שטודירט געווען פאקאנט מיט די בא-
רימטע אסטראנאמיע קעל פ ל און
בר א ה ע און ער פערזענלעך האט געארבעט
אין ארמאדע אבסערוואטאריע.
ער איז באקאנט געווארן אין דער יידישער
וועלט צוליב זיין ספר "צמח דוד" אין צוויי טיילן.
אין ערשטן טייל וועגן אין א פארשט פון קרובע
בראנאלאגישע גאטען באשריבן די היפט-געשע-
ענישן פון באראקערנישט פון די יידישע גע-
שטאטישע פערזענלעכקייטן פון דער אלטער צייט
אין ביז דעם יאר 1592, ווען ס'איז דערשינען דאס
ווערק, אין צווייטן טייל וועלכע זיך א כראניק
פון די געשעענישן פון דער וועלט-געשיכטע. ער-
שטווייט אין צוזאמענהאנג מיט דער געשיכטע
פון יידן.

דער ארויסגעבער פון ספר "צמח דוד" ר' יוסף
יקהאל קומן הסופר פון פראג זאגט צו, אין
זיין זיידע צום ספר, אז ער האט ארויסגעגעבן
און די אנדערע צוויי ספרים וועלכע ר' דוד גאנז
האט צוגעשריבן צום דרוק, אויפן געביט פון מא-
טעמאטיק און אסטראנאמיע. ממנו דוד" און "מגדל
דוד".
ווייט אויס אז דער מחבר האט געהאט א פאר-
געפול, אז ער וועט נישט זוכה זיין צו זען אס
די ספרים זיינען אפגעדרוקט. האט ער זיי כאטש
דערמאנט אין זיין הקדמה צום ספר "צמח דוד"
און גלייכצייטיק דערמאנט ער זיין א קאמענטאר
וועגן דער בארימטונג פון די "השתי ימי באשתי",
און בעשהר מאמרות נברא העולם". ער דער-
דערקלערט די שיכות פון די צוויי ציפערן: דער
און צען, אפגעשענדיק זיך אויף די איינשטאפן
פון די ציפערן, במסך פון דעם ציפער 6. ס'איז

צואנגן.
בנימין ז. גאנז

שטרבלאס פון דער אויטנאבע פון אפנאך
אין יאר 1768

חסידים דערציילן
דעם יצר-טוב
דארף מען פאלגן...

רבי אהרן קאלינער איז געווען באקאנט פאר א
גרויסן בעל-צדקה. ס'איז קיינמאל קיינער נישט ארויס
פון זיין הויז מיט די ליידיקע הענט. אפשר דערפאר
האבן סיידי ניטשגאנדיקע געמיינעס און זיין גוטן
וויילן.
קומט צו אים א יידענע און זעצייילט מיט סטרען
אין די אויגן. אז זי האט א שידוך געטון מיט א טאכ-
טער, צוגעזאגט נדן, אכטע זי איז נישט אומשאנד צו
סילדון און ער חתן וויל אפלאזן דעם שידוך.
— וויפל נדן האט איר צוגעזאגט? — פרעגט זי דער
רבי. און גיט צו ער שאק און נעמט דעם סכום געלט
און גיט אים דער יידענע, זי זאל גיין מסלק זיין דעם
נדן.
שפעטער מיט עטלעכע וואכן קומט ווידער צו אים די
זעלבע יידענע מיט א געוויין: זי קען נישט חתונה מאכן
די טאכטער, ווייל זי האט נישט קיין געלט אויף א חופה-
קלייד...

האט דער רבי געפרעגט וויפל ס'דארף קאסטן דאס
חופה-קלייד, און צוגעזאגט צו דער שאק, גענומען
דעם סכום געלט און געגעבן דער יידענע.
די רביצין, וועלכע האט געזען דאס אלעס, וואס זיך
נישט געקאנט איינזאגן פאר פארוואס:
— מילא ראגט ערשטע מאל, אז זי איז געקומען מיט
א געוויין, אז זי האט נישט קיין נדן און דער שידוך
האלט ביים אפגיי, פארשטיי איר, אז דו האסט נישט
געשטראט איר צוואנגן. הנכח-כלה איז דאך נישט קיין
קליינעקייט! אבער צוליב א חופה-קלייד וואלט דאך דער
שידוך חילה נישט אפגעגאנגען? — מ'קען חתונה מער
איר זאן א חופה-קלייד, וואלט דען נישט געווען מער
מוזען צו געבן דאס געלט אויף ברויט פאר הונדערטער
קליידער?

— איר האב אויך זאגט זעלבע געטראכט — ענטפערט
איר דער רבי — דער נדאנק איז מיר אויך געקומען.
בשעת איך בין צוגעגאנגען צו דער שראק ארויסגעגען
דאס געלט, אבער מיך האב איר זיך אליין א פרונג
געטון: פונדאנען קומט צו מיר אס דער דאזיקער רעיון
און פון וועמען שטאמט דער דאס זיין פונעם יצר-
טוב — אוראקאן האט ער מיך נישט געגעבן וועגן
דעם דערמאנט, נאר פונעם ווייטע גראד אין דעם מא-
מנט, ווען איך האב באשטאן צו געבן דאס געלט פאר
א אורמעלע יידישער טאכטער אויף א חופה-קלייד, בכדי
איר זאל חילה נישט אפגעגאנגען ווערן אין מאג פון איר
חופה דווקא איצט האט זיך אין אים פלוצלינג דערוועקט
דאס רחמנות אויף הונדערטער קליידער... נישט אנדערש
האב איר געטראכט — אז דעם שטאמט פונעם יצר-
הרע, וועלכער מיינט עס זיכער נישט צום גוטן. איז דע-
ריבער דארף מען אים נישט פאלגן...

איבערערציילט פון
זאב איש-תם

באראטונג פון דער
יידישער קהלה אין
טימישזארא

דעם 11-טן פעברואר ר. י.
איז פארגעקומען א בארא-
טונג פון דער אפיציעלער שאפט
פון דער יידישער קהלה פון
טימישזארא, ביי וועלכער
ס'האבן זיך באצייילט אויך
סטרענע אָננעמענע בעל-
בתים.

בי דער באראטונג האבן זיך
באצייילט דער נענער-אל-
סטרעפאר פון דער פערדע-
ראציע פון די יידישע קהלות
אין רומעניע, עמיל שבער.
נאָכן באריכט וועגן דער
מעציקייט פון דער לעצטער
פערזאנע, האבן מען קאפּלעט-
פירט דעם קאָמיטע. ס'וועגן
קאָפּירט געוואָרן: דר. פאול
פרידלענער (פרעזידענט),
דעידעריי זילבערבערג, שטע-
פאן נראים, אָסקאר ווארשענ-
פלד און זאַלמא סאָמאָן
(ראַזענבערג).

בי דער באראטונג האבן
געזען דאָס וואָרט: הרב
דר. ערנעסט ניימאן, לעאָן
הערשקאוויטש, ר. ש. ראַז-
קאָף, ר. ריינאָסיע באַגריטש
דעידעריי זילבערבערג, דר.
ערנסט מאָסא, האַלבער פא-
וועל, ג. סלויין און ר. שטעני-
היים, די רעדנער האבן
אונטערגעשריבן די רעזאָל-
זירונגען ביז היינט און נייטע
געוואונטשן הצלחה דעם נייטע
קהל-קאָמיטע.

אין נאָמען פון דער פערדע-
ראציע פון די יידישע קהלות
און אין נאָמען פונעם רב
הכולל דר. משה רוזן שליט"א,
האָט עמיל שבער באַגריטש
די נייע מנהיגים פון דער
טימישזאָרער קהלה און זיי
געוואונטשן דערפאַלן אין זייער
מעציקייט.

א שלוש-סעודות
לזכר הרבנית
בעטי גאטליב ז"ל

שבת דעם 17-טן פעברואר
ר. י. האָט דער רב הכולל
דר. דוד משה רוזן שליט"א
געזען אין בוקארעשטער באָ-
ראַל-מעספּא א שלוש-סעודות
צום ערשטן יאָרצייט פון זיין
שוועסטער בעטי נאָשליב, זכ-
רונה לברכה, וועלכע איז געווען
ר' פרוי פון הרב הראשי
פון גלאָסני (ענגלאַנד) הרב
ר. וואָלף גאָטליב שליט"א.
ס'האָבן געוואָנט רבני תורה
דער רב הכולל דר. דוד משה
רוזן און הרב מ. י. מאַרילוס.
פני פון דער בוקארעשטער
יידישער קהלה.

